

فرایندشناسی

نویسنده:

احمد رضا اخوت

سرشناسه:	اخوت، احمد رضا، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور:	فرایندشناسی خیر / نویسنده احمد رضا اخوت.
مشخصات نشر:	تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	۳۷۴ ص.: جدول، نمودار.
فروست:	مجموعه کتب «راهبردی» حوزه «انسان».
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۸-۴۳-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیبای مختصر
یادداشت:	نمایه
شماره کتابشناسی ملی:	۳۷۴۴۹۰

فرایندشناسی خیر

از مجموعه کتب «راهبردی» حوزه «انسان»

نویسنده:	احمد رضا اخوت
ناشر:	انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
چاپ:	اول ۱۳۹۶
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۸-۴۳-۳
قیمت:	۱۴۰،۰۰۰ ریال

شؤون اهل بیت

انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام

تهران، بلوار کشاورز، خیابان ۱۶ آذر، پلاک ۲۵

تلفن: ۰۲۱-۸۵۴۶۷۹۵ و ۰۲۱-۲۴۸۰۲۴۷

۰۲۱-۴۹۸۸۴۹: سامانه پیامکی زمان جهت ثبت و ارسال سفارشات

فهرست

۱۴	 مقدمه
۲۰	 فاتحه: ساختارشناسی خیر و شر
۲۲	 نگاهی به کلمه خیر در قرآن
۵۹	 ویژگی‌های خیر در قرآن
۶۲	 مؤلفه‌های خیر با توجه به آیات قرآن
۶۳	 ساختار خیر بر اساس مؤلفه‌ها و کلمات مقابل آن
۷۰	 برخی از وجوه خیر در روایات
۷۰	 ۱. مهارتی کردن خیرشناسی، خیرطلبی و خیرگزینی
۷۱	 ۲. ارتباط‌دهی بین نظام خیر و طیب
۷۲	 ۳. تبیین چگونگی جریان خیر در گوه‌ر انسان
۷۴	 ۴. تبیین انواع مصادیق خیر
۷۵	 ۵. ترغیب به طلب خیر در هر حال
۸۰	 ارتباط ساختار خیر با ساختار وجودی انسان

ارتباط ساختار خیر با مراحل بلوغ و مراتب رشد ۸۲

فصل اول: تفصیل ۸۵

۱. معنای تفصیل ۸۷

۲. برخی از شیوه‌های تفصیل ۸۹

۳. تفصیل در خیر ۹۸

۴. مشورت نصرتی برای تفصیل ۱۰۰

۵. شیوه‌های تفصیل در خیر ۱۰۲

۱-۵. شیوه کلی در تفصیل خیر ۱۰۲

۱-۵. شیوه ای جزئی در تفصیل خیر ۱۰۸

۶. سیر تکاملی تفهیم در انسان و جامعه ۱۲۰

۷. مراحل تفصیل در دوره های بلوغ ۱۲۴

۱-۷. تفصیل در دوره اول ۱۲۴

۲-۷. تفصیل در دوره دوم ۱۲۵

۳-۷. تفصیل در دوره سوم ۱۲۶

۴-۷. تفصیل در دوره چهارم ۱۲۷

۵-۷. تفصیل در دوره پنجم ۱۲۸

۸. مراحل تفصیل خیر در مراحل بلوغ ۱۳۲

۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره‌های بلوغ ۱۳۲

۱-۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره اول بلوغ ۱۳۳

۲-۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره دوم بلوغ ۱۳۵

۳-۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره سوم بلوغ ۱۳۷

۴-۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره چهارم بلوغ ۱۴۵

۵-۹. مهارت‌های تفصیل خیر در دوره پنجم بلوغ ۱۴۹

فصل دوم: ترجیح	۱۵۳
۱. معنای ترجیح	۱۵۵
۲. ارتباط ترجیح و خیر	۱۵۹
۳. ضرورت بحث از ترجیح	۱۶۱
۴. ملاک ترجیح	۱۶۲
۵. انزاع ترجیح	۱۶۹
۱-۵. سته‌بندی کلی ترجیح در قرآن	۱۶۹
۲-۵. انواع توحیح بر اساس ساختار وجودی انسان	۱۷۰
۶. اصلاح ترجیح‌ها در قرآن و روایات	۱۷۵
۱-۶. ترجیح بداء سر معبوب‌های خدا	۱۷۵
۷. انواع ترجیح با رویکرد خرابان‌رشد	۱۸۳
۱-۷. ترجیح بر اساس نفع و ضرر	۱۸۳
۲-۷. ترجیح بر اساس خیر	۱۸۷
۳-۷. ترجیح بر اساس احسن	۱۹۰
۴-۷. ترجیح بر اساس افضل	۱۹۴
۵-۷. ترجیح بر اساس صدق و حق	۱۹۸
۸. مراحل بلوغ ترجیح	۲۰۰
فصل سوم: تعیین	۲۰۳
۱. معنای تعیین	۲۰۵
۱-۱. تشخیص دادن به معلوم ترجیح یافته	۲۰۹
۲-۱. تمرکز و تکرار	۲۱۲
۲. ضرورت تعیین و رأی پس از ترجیح	۲۱۳
۳. عوامل مؤثر بر تعیین	۲۱۵
۱-۳. تقویت ادراک‌های شنیداری	۲۱۵
۲-۳. تقویت ادب	۲۲۵

۲۲۷.....	۳-۳. تقویت تجارب
۲۲۷.....	۳-۴. تقویت علم و معلومات
۲۳۱.....	۳-۵. تقویت ادراک‌های بصری
۲۳۴.....	۴. مراتب تعیین
۲۴۰.....	۵. مراحل برخورداری انسان از تعیین
۲۴۴.....	فصل چهارم: گزینش و اختیار
۲۴۶.....	۱. معنای گزینش
۲۴۹.....	۲. تفاوت گزینش خداوند و گزینش در انسان
۲۵۲.....	۱. ضربات گزینش درست
۲۵۵.....	۲. گزینش، صریح عامل دینداری
۲۵۸.....	۵. مراد از گزینش درست
۲۶۰.....	۶. اهمیت بسترهای اجتماعی در گزینش
۲۶۲.....	۷. عوامل مؤثر بر گزینش درست
۲۶۳.....	۱-۷. طی مراحل تفصیل، ترجیح و تعیین
۲۶۳.....	۲-۷. بالا بردن مهارت تصمیم‌گیری و رعایت در عمل
۲۶۵.....	۳-۷. تقوا و مراقبت از خود و کنترل نفس
۲۶۷.....	۴-۷. توقف در شبهات
۲۶۸.....	۵-۷. توجه به آداب
۲۶۹.....	۶-۷. تقویت تدبیر
۲۷۱.....	۸. موانع گزینش درست
۲۷۱.....	۱-۸. وسوسه
۲۷۱.....	۲-۸. کندی در عمل
۲۷۲.....	۳-۸. عجله
۲۷۲.....	۴-۸. عادات
۲۷۳.....	۵-۸. تمنیات نفسانی مانند بخل، طمع و حسد

۶-۸. بروز حالات زایل کننده عقل مانند غضب ۲۷۴

۹. مراحل توانمندی گزینش ۲۷۵

فصل پنجم: تحقق ۲۷۹

۱. معنای تحقق ۲۸۱

۱-۱. تحقق خیر به معنای گزینش ۲۸۵

۱-۱. تحقق خیر به معنای وقوع خیر ۲۸۷

۱-۳. تحقق ناظر به هر دو معنا ۲۸۸

۲. ضرورت تحقق خیر ۲۸۹

۳. مراتب در خیرات ۲۹۱

۱-۳. مراتب خیرات در دنیا ۲۹۱

۲-۳. انواع خیرات انعکاس یافته انسان ۳۱۲

۴. فاعلیت خیر ۳۱۸

۵. فاعل خیر ۳۳۴

۶. مراتب خیر و فاعلیت آن متناسب با مراحل بلوغ ۳۴۰

۱-۶. مراتب خیر ۳۴۱

۲-۶. مراتب فاعل خیر ۳۴۳

۷. آسیب شناسی فقدان خیرات در زندگی انسان ۳۴۵

خاتمه: نظام خیر ۳۵۱

تبیین نظام خیر ۳۵۳

خیر پدیدآورنده سبیل خدا ۳۵۸

قرآن و عترت دلالت دهنده به خیر ۳۶۰

نماز نمادی برای خیر ۳۶۳

دوره های زندگی انسان بر اساس خیر ۳۶۵

کلام آخر دعایی از امیرالمؤمنین علیه السلام ۳۶۹

منابع ۳۷۰

نمایه ۳۷۰

مقدمه

با کمی تأمل در موضوع هدایت انسان، نقش کلیدی برخی از کلمات و مفاهیم به وضوح مشاهده می‌شود، یکی از این کلمات، کلمه «خیر» است.

این کلمه طنبه که بنا به فرمایش خداوند در قرآن اصل آن ثابت و فرع آن در آسمان است و هر آن میوه‌های خوردنی دارد، هم به عنوان مقدمه هدایت، و هم لازمه آن و هم نتیجه و نهایت هدایت است. بر این اساس هیچ هدایتی در حوزه انسان تعریف نمی‌شود مگر آنکه با کلمه خیر در شروع، ادامه و نهایت گره خورده است. به همین دلیل است که خیر خود را به صورت «سبیل» نشان می‌دهد. چنانکه امام صادق علیه السلام به جابر می‌فرمایند:

...وَاعْلَمَ يَا جَابِرُ أَنَّ أَهْلَ التَّقْوَى هُمُ الْأَغْنِيَاءُ أَغْنَاهُمُ الْقَلِيلُ مِنَ الدُّنْيَا فَتَوَتَّهَمُ
يَسِيرَةً إِنْ تَسَبَّتِ الْخَيْرَ ذَكَرُوكَ وَإِنْ عَمَلْتَ بِهِ أَغْنَاكَ أَخْرَجُوا شَهَوَاتِهِمْ وَلَذَاتِهِمْ خَلَفَهُمْ
وَقَدَّمُوا طَاعَةَ رَبِّهِمْ أَمَانَهُمْ وَنَظَرُوا إِلَى سَبِيلِ الْخَيْرِ وَإِلَى وَلَايَةِ أَحِبَّاءِ اللَّهِ فَأَحْبَبُوهُمْ وَ

تَوَلَّوْهُمْ وَاتَّبَعُوهُمْ...

جابر! بدان که پرهیزگاران توانگرند، اندکی از دنیا بی نیازشان سازد، کم خرجند، اگر خیر را فراموش کنی به یادت آرند، اگر اهل عمل باشی کمکت دهند، تمایلات و لذت‌ها را پشت سر افکنده‌اند، اطاعت پروردگار را پیش رو دارند، به راه خیر و به ولایت دوستان خدا بنگرند، آنان را دوست دارند و ولایتشان را بپذیرند، و از آنها پیروی کنند.

اهمیت کلمه خیر را می‌توان از کلمه اختیار نیز متوجه شد. همان مفهومی که به قدرت منحصر به فرد گزینش در انسان اشاره دارد که به واسطه آن بر همه موجودات برتری یافته است. زاین روس، که بنا به فرمایش امام صادق علیه السلام انسان مؤمن زاهد از این قوه اختیار خوب بهره‌مند می‌گردد، به صورت زیر بهره می‌برد:

...وَالزَّاهِدُ الَّذِي يُخَذِّرُ الْآخِرَ عَلَى الدُّنْيَا وَالذَّلَّ عَلَى الْعِزِّ وَالْدُّنْيَا وَالْجَهَنَّمَ عَلَى الرَّاحَةِ وَالْجَنَّةِ عَلَى النَّارِ وَفِيهِ تَأْخِيلٌ عَلَى الْمَخِئَةِ الْعَاجِلِ وَالذِّكْرُ عَلَى الْغَفْلَةِ وَتَكُونُ نَفْسُهُ فِي الدُّنْيَا وَقَلْبُهُ فِي الْآخِرَةِ...

...زاهد کسی است که آخرت را بر دنیا و ذلت ظاهری را بر عزت ظاهری و سخت‌کوشی را بر راحتی و گرسنگی در راه خدا را بر سهولت و سلامتی در آینده را بر ناراحتی فوری و ذکر را بر غفلت برمی‌گزیند، نفس او در دنیا و دل او در آخرت است. با توجه به قوه اختیار یا خیرگزینی است که انسان توفیق دست‌یابی به بهشت و رضایت خداوند را می‌یابد و یا اینکه مستحق عذاب می‌گردد.

علاوه بر موضوع فوق برتری انسان نسبت به دیگران یا برتری کار نسبت به کار دیگر یا موضوعی نسبت به موضوع دیگر با این کلمه بیان می‌شود و بدین ترتیب است که او با خیر از ابتدای زندگی تا انتها و حتی در بهشت همراه می‌گردد تا خود مصداقی از خیر گردد.

ارتباط و یژه خیر با کلماتی مانند تفصیل خیر، ترجیح یا تفضیل، رأی و حکم یا

۱. تحف العقول، النص، ص ۲۸۷.

۲. مصباح الشریعة، ص ۱۳۷.

تعیین و گزینش و مهم‌تر از همه تحقق خیر، نشان‌دهنده اهمیت ویژه این کلمه در همه تحولات زندگی انسان است. در این صورت می‌توان قرآن و عترت را به عنوان دلالت‌دهندگان به خیر معرفی کرد.

در بین اعمالی که انسان می‌تواند جاری سازد نماز به عنوان «خیر العمل» معرفی و تأکید ویژه شده است. توجه به این خیر می‌تواند آن را به عنوان نمادی برای هرکار خیر، رهبر و امام زندگی فرد و جامعه قرار دهد. در این صورت نماز همراه با ولایت، امامت همه بی‌رات را به عهده دارد و از این جهت است که فرموده‌اند:

قَالَ الْمَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةُ فَإِنْ قِيلَتْ قَبْلَ مَا سَوَّاهَا^۱

اول چیزی که بنده به آن محاسبه می‌شود نماز است، پس اگر قبول شد اعمال غیر آن نیز به آن می‌شود.

کتاب حاضر که از مجموعه کتب فرایندشناسی رشد است، موضوع خیر را به عنوان مرتبه‌ای از رشد مورد بررسی قرار داده است.

در این فرایند ارتباط خیر با سایر ابعاد رشد مانند طیب، حسن، ایمان، صدق نیز مشخص می‌شود.

همچنین سعی شده است تا ظهور این مفهوم در سنین مختلف و مراتب رشد نیز مورد بحث واقع شود تا:

- ❖ اولاً تعریفی دقیق، فرایندی و کاربردی از این مفهوم به دست آید.
- ❖ ثانیاً امکان گسترش این مفهوم در زندگی و ورود آن به نظام تعلیم و تربیت بیشتر فراهم شود.
- ❖ ثالثاً امکان ارزیابی از رشد از منظر خیرشناسی و خیرگزینی در سنین مختلف فراهم گشته و متناسب با آن امکان برطرف کردن مشکلات فرد در این زمینه قابل شناسایی باشد.
- ❖ رابعاً با تمرکز خاص به دوره‌ای از دوران‌های رشد؛ یعنی دوره دوم رشد، امکان

تکامل فرزندان را به شکل مشخص و هدفمند به اولیای ایشان گوشزد نماید. طبیعی است مطالب این کتاب در کنار مطالب مجلدهای قبل و بعد، معنا و مفهوم دقیق‌تری می‌یابد. همچنین مطالب این کتاب با کتاب معنائهای خیر از یک سو و با کتاب نظام‌سازی و جریان‌سازی خیر پیوستگی ویژه‌ای دارد. در این صورت مطالعه این سه کتاب با هم می‌تواند مطالب یکدیگر را تکمیل نماید.

www.ketab.ir